

Wilhelm i Andrzej Skibińscy

**REEMIGRANCI POLSCY
Z POGRANICZA UKRAINY I RUMUNII
PO 1945 ROKU NA ZIEMI LUBUSKIEJ**

Bukowina to niewielki (około 10 tys. km²), wielonarodowościowy region karpaccy. Jako jednostka polityczno-administracyjna funkcjonowała od 1775 do 1918 r. w ramach Austro-Węgier. W okresie międzywojennym wchodziła w skład Rumunii. Obecnie północna część tego terytorium znajduje się w granicach Ukrainy (z centrum w Czerniowcach), południowa w Rumunii (z centrum w Suczawie) oraz nieznaczna część w północno-zachodniej Mołdawii.

Bukowina to ziemia bliska Rumunom i Ukraińcom, przez pokolenia życzliwa dla szukających lepszego jutra Niemców, Węgrów, Żydów, Ormian, Rosjan, Czechów, Słowaków, Romów. Jej bogata mozaika etniczna, kulturowa i religijna to nie tylko różne języki i świątynie, to także – a może przede wszystkim – wspólne wsie, miasta, ulice i podwórka. W swej niepowtarzalnej różnorodności ofiarowującej szansę zachowania własnej tożsamości narodowej, ucząca poszanowania dla wartości ważnych dla sąsiadów, wymagająca wzajemnego zrozumienia, nazywana była niekiedy „Szwajcarią Europy Wschodniej”.

Obecność Polaków na Bukowinie datuje się od początku XIV wieku. Przybywali tam w różnych sytuacjach i okolicznościach. Jedni pozostawali po wyprawach wojennych, inni szukali schronienia w czasie powstań, zaborów, prześladowań politycznych, a jeszcze inni emigrowali na Bukowinę „za chlebem”. Ziemia ta okazała się dla nich gościnna. Wielu Polaków odegrało znaczącą rolę w dziejach Bukowiny¹.

Polacy stanowili zawsze w tym regionie niewielką stosunkowo mniejszość. Ich współżycie z innymi narodami układało się przez stulecia dobrze.

¹ Jedna z ulic Czerniowiec nosi do dzisiaj imię A. Kochanowskiego. Był on prezydentem miasta w latach 1869–1874 oraz 1887–1905 i zarazem posłem do parlamentu. Szpital miejski w Czerniowcach założył polski lekarz Stanisław Kwiatkowski. Był on także posłem do parlamentu.

Przykład Bukowiny dowodzi, że jeżeli są odpowiednie warunki społeczno-polityczne i gospodarcze, to wszystkie narody żyjące w danym kraju mogą szlachetnie między sobą rywalizować i przyczyniać się do rozwoju kraju, regionu czy państwa. Polaków z Bukowiny cechował ogromny patriotyzm. Kiedy Polska znajdowała się w niebezpieczeństwie, stawali do walki w jej obronie².

W okresie międzywojennym Polonia na Bukowinie była dobrze zorganizowana. Polacy posiadali swoje szkoły, kościoły, lokale, banki. Funkcjonowały liczne organizacje społeczne, polityczne, sportowe, młodzieżowe, kulturalno-folklorystyczne i religijne. Szczególnie prężnie działała „Polonia Bukowińska”. Istotną rolę odgrywała polska prasa. Stanowiła ona bardzo istotny czynnik wymiany myśli, doświadczeń, kultury, obyczajów również z innymi narodowościami tam żyjącymi. Ten wielowiekowy dorobek został w czasie II wojny światowej a następnie sowieckiego totalitaryzmu prawie całkowicie zniszczony.

W wyniku ustaleń konferencji w Jałcie i Poczdamie miliony Polaków z Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy, Łotwy, Rumuni, Mołdawii repatriowało bądź osiedliło się w nowych granicach Polski, głównie na tzw. ziemiach północnych i zachodnich. W latach 1945–1947 wyrokiem historii również z Bukowiny wyemigrowało ok. 45 tys. Polaków. Większość z nich osiedliła się na zachodnich rubieżach Rzeczypospolitej, w tym i na obszarze dzisiejszego województwa lubuskiego. Przyjeżdżając do ojczyzny, przywieźli ze sobą ogrom doświadczeń, tradycji, obyczajów własnej kultury nabytych przez przodków w ciągu wielu wieków na Bukowinie.

W warunkach przerwanej ciągłości tradycji, oderwania jej od rodzimego podłoża, ważne było zachowanie tożsamości kulturowej. Dążenie to wyraziło się w kultywowaniu własnego dorobku kulturowego, a zwłaszcza folkloru, czego objawem było zorganizowanie w Polsce dwunastu bukowińskich zespołów folklorystycznych. Cztery spośród nich działają na Ziemi Lubuskiej.

Bukowińskie zespoły folklorystyczne trwale wpisały się w lubuską tożsamość regionalną. Znane są również poza granicami naszej ojczyzny. Wypróbowaną i sprawdzoną metodą kontynuowania tradycji bukowińskiej są Spotkania Bukowińskie, festiwale organizowane od dwunastu lat w Jastrowiu (dawne województwo pilskie). Uczestniczą w nich zespoły z różnych krajów. Takie spotkania to nie tylko prezentacje folklorystyczne, święto wielonarodowej kultury ludowej, to także szansa zrozumienia, międzyludzkiego poznania i związania narodów oraz utrzymania łączności z Polonią rozsianą w wielu krajach świata.

² Z Bukowiny wywodziło się łącznie dwunastu generałów Wojska Polskiego.

Problem wielokulturowości Bukowiny był tematem wielu rozpraw, sympozjów i konferencji naukowych. W Polsce odbyły się cztery konferencje bukwinoznawcze, w tym trzy na Ziemi Lubuskiej, m.in. w Zielonej Górze i w Żarach. Uczestniczyli w nich uczeni z wielu krajów, reprezentujący różne dyscypliny naukowe. Tym, co ich łączy, jest zainteresowanie fenomenem wielonarodowościowej i wielokulturowej Bukowiny.

W celu sprawniejszego działania na rzecz Bukowińczyków i Bukowiny w Zielonej Górze powołano Stowarzyszenie Wspólnota Bukowińska z oddziałami we Wrocławiu, Nowej Soli, Żarach i Pilawie Dolnej. Główne statutowe cele działania Stowarzyszenia to:

1. Udzielanie wszechstronnej pomocy Polakom z Bukowiny i organizacjom tam działającym.
2. Pielęgnowanie tradycji i obyczajów wypracowanych przez naszych przodków na Bukowinie i przywiezionych po 1945 r. do Ojczyzny.

Realizując statutowe cele Stowarzyszenia, zorganizowano w maju 2002 r. dwudniowe spotkanie studiującej w Polsce młodzieży wywodzącej się z Rumunii, Ukrainy i Mołdawii. Odbyło się ono w Uniwersytecie Zielonogórskim. Referaty programowe wygłosili prof. dr hab. Czesław Osękowski, Dziekan Wydziału Humanistycznego UZ oraz dr Henryk Dworak. Celem spotkania było m.in. zapoznanie władz RP z warunkami studiowania obcokrajowców w naszym kraju. Należy nadmienić, iż studenci i doktoranci kształcą się w różnych ośrodkach akademickich naszego kraju (m.in. w Krakowie, Lublinie, Wrocławiu, Warszawie, Rzeszowie, Katowicach). W czasie pobytu na Uniwersytecie Zielonogórskim studenci mieli możliwość spotkać się z Panią Jolantą Danielak, Wicemarszałkiem Senatu RP oraz Zbyszkiem Piwońskim, Senatorem RP, Przewodniczącym Senackiej Komisji Samorządu Terytorialnego.

Na spotkaniu z Panią Jolantą Danielak omówiono szereg zagadnień nurtujących studentów na różnych uczelniach w Rzeczypospolitej. Poruszono wiele spraw wymagających prawnego uregulowania, jak np. system przyznawania stypendiów, uproszczenie zagadnień meldunkowych, kwestia organizacji egzaminów wstępnych na studia w Polsce, problem rocznego obowiązkowi nauki języka polskiego przed podjęciem studiów, zezwolenia na podejmowanie pracy w czasie wolnym od nauki, wyznaczenie pełnomocnika studiujących w Polsce przy Wspólnocie Polskiej lub Senacie RP. Wiele z poruszonych w trakcie spotkania kwestii zostało w późniejszym okresie prawnie uregulowanych.

W latach 1999–2003 Stowarzyszenie Wspólnota Bukowińska w Zielonej Górze zorganizowało trzykrotnie kolonie dla dzieci z Rumunii, Ukrainy

i Mołdawii we Wroniawach pod Wolsztynem (woj. wielkopolskie). Z wypoczynku skorzystało około stu dzieci z tych krajów. Program ich pobytu i wypoczynku został tak opracowany, aby uczestnicy mieli możliwość zapoznać się z językiem, historią, kulturą i obyczajami narodu polskiego. Zorganizowano wycieczki po szlaku piastowskim, odwiedzono wybrane skanseny i muzea z terenu całego kraju (Biskupin, Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze, Zamek w Kórniku). Jednym z celów wypoczynku i pobytu była integracja dzieci i młodzieży z różnych krajów, w tym również zawiązanie nowych przyjaźni z dziećmi z Polski. Dzieci zostały wyposażone w książki i literaturę w celu podniesienia poziomu ich znajomości języka polskiego.

Stowarzyszenie pomogło wyposażyć w sprzęt, literaturę i pomoce naukowe szkoły i domy polskie na Bukowinie. Staraniem Stowarzyszenia dwie osoby z Czerniowiec podjęły studia polonistyczne w Uniwersytecie Zielonogórskim. Pan Oleg Ślusar ukończył już studia i obecnie jest pracownikiem naukowym Uniwersytetu w Czerniowcach. Pani Janina Wojciechowska (również z Czerniowiec) jest na piątym roku filologii polskiej Uniwersytetu Zielonogórskiego i mamy nadzieję, że niedługo zasili kadrę nauczycielską na Bukowinie.

Stowarzyszenie Wspólnota Bukowińska stara się również pośredniczyć w kontaktach naukowych pomiędzy Uniwersytetem Zielonogórskim i Uniwersytetem Czerniowieckim oraz rumuńskim uniwersytetem w Suczawie. W maju 2003 r. przedstawiciel Wydziału Prawa Uniwersytetu w Czerniowcach brał aktywny udział w zorganizowanej przez Instytut Politologii UZ wraz z PWSZ w Sulechowie konferencji naukowej na temat „Samorząd terytorialny wobec integracji europejskiej”; wymienione zostały doświadczenia niemieckie, ukraińskie i polskie w tym zakresie. We wrześniu 2003 r. przedstawiciel Wydziału Historycznego Uniwersytetu Czerniowieckiego uczestniczył w zorganizowanej przez Instytut Historii UZ konferencji naukowej na temat „Problemy edukacyjne w społeczeństwie wielokulturowym”.

Innym ważnym elementem pracy Stowarzyszenia są częste kontakty z organizacjami polonijnymi Bukowiny. Realizując ten kierunek działań, Stowarzyszenie organizuje wycieczki i pielgrzymki z okazji świąt katolickich na Bukowinę. W czasie tych wyjazdów uczestnicy mają możliwość odwiedzenia miejscowości ważnych dla historii Polski (np. Chocim, Kamieniec Podolski, Rarańczę, Czerniowce, Suczawę), swoich miejsc urodzenia, rodzin i znajomych oraz grobów najbliższych. Nawiązywane są kontakty i nowe przyjaźnie.

Do ojczyzny zapraszani są również Bukowińczycy. Na zaproszenie Stowarzyszenia do Zielonej Góry przybył z występami zespół folklorystyczny „Kalina” z Waszkowiec, zespół folklorystyczny „Smereczyna” z Wiżnicy, aka-

demicki zespół „Dzereło” z Czerniowiec oraz zespół polonijny „Echo Prutu” z Czerniowiec. Ich występy w Zielonej Górze, Nowej Soli, Żarach i Jastrowiu przyjmowane były owacyjnie.

Za sprawą Stowarzyszenia Wspólnota Bukowiska została nawiązana współpraca między Gimnazjum nr 9 przy Zespole Szkół Ekologicznych im. Wspólnoty Europejskiej w Zielonej Górze i Gimnazjum nr 3 w Czerniowcach, w którym odbywa się nauczanie języka polskiego. Celem współpracy jest wymiana doświadczeń nauczycieli i rad pedagogicznych tych szkół, wzajemna pomoc w nauce języków obcych, rozwój zainteresowań kulturalno-folklorystycznych młodzieży obu szkół.

Pierwsze odwiedziny młodzieży z Zielonej Góry w Czerniowcach odbyły się w maju 2003 r. Młodzież i nauczyciele biorący udział w spotkaniu wyrażali ogromne zadowolenie z nawiązania kontaktów i nowych przyjaźni. W najbliższym czasie gimnazjum w Zielonej Górze spodziewa się rewizyty młodzieży z Czerniowiec. Stowarzyszenie będzie zachęcać i dążyć do nawiązania podobnej współpracy między lubuskimi placówkami oświatowymi i szkołami z Rumunii oraz Mołdawii. W obu krajach funkcjonują szkoły z polskim językiem nauczania – szkoła im. Henryka Sienkiewicza w Sołońcu (Rumunia), Szkoła Podstawowa w Bielcach (Mołdowa).

Dla zachowania ciągłości kulturowej i pamięci o dokonaniach naszych rodaków z Bukowiny Stowarzyszenie przy pomocy władz samorządowych województwa lubuskiego, prezydenta miasta Zielonej Góry i wielu ludzi dobrej woli w latach 2000–2002 wybudowało ogromnym wysiłkiem na terenie Skansenu Etnograficznego w Ochli pod Zieloną Górą „Dom Bukowiński” – muzeum, które ma służyć jako placówka naukowo-dydaktyczna dla obecnych i przyszłych pokoleń, pokazując dorobek Bukowińczyków zarówno przed 1945 rokiem, jak i po reemigracji do ojczyzny.

Zebrano wiele dokumentów, eksponatów, zdjęć i literaturę. Pozwoliło to zorganizować ekspozycję, która cieszy się ogromnym zainteresowaniem zarówno młodzieży, jak i osób starszych. W „Domu Bukowińskim” odbywają się zajęcia dla młodzieży odwiedzającej skansen. Zlokalizowanie tej placówki jest bardzo korzystne. Skansen odwiedza rocznie przeszło 100 tys. osób z całego kraju. Wystawę dziedzictwa kulturowego Bukowiny pokazywano również w muzeach i skansenach w Żarach, w Nowej Soli, w Głogowie, w Gorzowie Wlkp. i w Kielcach, a także za granicą (w Niemczech). Jest to najlepsza okazja, by przekazać następnym pokoleniom bukowińską tradycję zgodnego współżycia w społeczeństwie wielokulturowym, wielonarodowościowym i wieloreligijnym, która to tradycja dzisiaj stała się ogromną wartością.

Literatura

BIEDYCKI E., Historia Polaków na Bukowinie, Kraków–Warszawa 1973.

LEW J., Bukowina – dziedzictwo kulturowe, Zielona Góra 2002 [maszynopis].

MASAN A., Czerniowce, „Bukowiński Żurnal” nr 3/4, 2002.

POLACY z Bukowiny. Ich losy i kultura – źródłem tożsamości narodowej, red. C. Osękowski, Żary 2002.

SKIBIŃSKI W., Losy Polaków z Bukowiny, Zielona Góra 1998.

STRUTYŃSKI W., Kultura polska na obszarze bukowińskiego pogranicza. Historia i dzień dzisiejszy, Czerniowce 2002 [maszynopis].

„Jutrzenka” – pismo Polaków w Mołdawii (wydawca Stowarzyszenie „Polski Dom” w Białcach).

„Polonus” – miesięcznik Związku Polaków w Rumunii.

Andrzej Skibiński, Wilhelm Skibiński

POLNISCHE REEMIGRANTEN AUS UKRAINISCH-RUMÄNISCHEM GRENZGEBIET NACH 1945 AUF DEM LEBUSER LAND

Zusammenfassung

Die Bukowina (Buchenland) – eine kleine, multinationale Karpatenregion, funktionierte als eine politische und administrative Einheit in den Jahren 1775–1918 als ein Teil der Österreichisch-Ungarischen Monarchie. In der Zwischenkriegszeit war sie Bestandteil Rumäniens. Heutzutage liegt ihr nördlicher Teil in der Ukraine (mit dem Zentrum in Czernowitz), ihr südlicher Teil in Rumänien (mit dem Zentrum in Suczawa) und ein sehr kleiner Teil der Bukowina liegt in der nördlich-westlichen Moldawa. Die Polen leben in der Bukowina seit dem 14. Jahrhundert. Manche blieben dort nach Kriegen, andere suchten nach Zuflucht vor politischen Verfolgungen; die übrigen kamen hierher auf der Suche nach Brot.

In den Jahren 1945–1947 verließen ca. 45 tausend Polen die Bukowina. Viele von ihnen zogen nach Lebuser Land um. In den Bedingungen der unterbrochenen Kontinuität der Tradition entstanden Bestrebungen danach, den eigenen kulturellen Erwerb, vor allem die Folklore zu pflegen. Heutzutage gibt es in Polen 12 aktive Bukowinaer Folkloregruppen, davon vier in Lebuser Land. Es werden Bukowina-Festivale organisiert. In Zielona Góra (Grünberg) ist die Gesellschaft „Wspólnota Bukowińska” tätig. Ihr Ziel ist es, die in der Bukowina lebenden Polen auf unterschiedlichste Weise zu unterstützen sowie

Traditionen und Sitten zu pflegen, die von ihren Vorfahren in der Bukowina geschaffen und nach Polen mitgebracht wurden.

In den Jahren 2000–2002 wurde mit Hilfe der Verwaltung der Woiwodschaft Lubuskie, des Staatspräsidenten von Grünberg sowie vieler Menschen „guten Willens“ auf dem Gebiet des Ethnographischen Freilichtmuseums in Ochla (Ochelhermsdorf) bei Grünberg „Dom Bukowiński“ (Bukowinahaushaus) eröffnet. Hier ist eine Ausstellung zu sehen, die den gesellschaftlich-kulturellen Erwerb der Polen aus der Bukowina sowohl vor 1945 als auch nach der erzwungenen Heimatrückkehr darstellt. „Dom Bukowiński“ spielt auch die Rolle einer wissenschaftlich-didaktischen Einrichtung.